

Llibres i lectors a la biblioteca d'Olot

"...m'entristeix molt quan veig que un espanyol se sent orgullós de l'entrada del seu país en la 'modernitat' d'Europa, quan en 1930-1936, mentre jo vivia a Barcelona, tenia la impressió, en molts aspectes, d'un nivell de modernitat més alt que en el meu país".

Pierre VILAR, 1986.

JORDI CANAL I MORELL

Escriure que la Guerra Civil espanyola ha generat una ingent quantitat de literatura s'ha convertit, a hores d'ara, ja, en un nou tòpic. No obstant això, els diferents aspectes i situacions que conformen la història —en el sentit més totalitzador— del període 1936-39 han rebut un tractament ben desigual. Les qüestions polítiques i militars, seguides de les econòmiques i religioses, acaparen en bona mesura l'atenció dels investigadors. Pelai Pagès incidia, l'any 1986, en la manca de treballs sobre la repressió, la dona, la vida quotidiana, les mentalitats i la cultura i l'ensenyament¹.

Malgrat el discutible encasellament de les temàtiques, és ben certa i comprovable la poca concentració dels estudis en els anteriors camps de treball historiogràfic. En alguns es tracta d'una investigació parcial, com el cas de la repressió, que pràcticament només ha estat analitzada en tant que repressió física; en d'altres és gairebé nul·la, com el cas de la cultura, entesa en un sentit d'ampla complexitat conceptual i connotativa. Si prenem com a referent, posem per cas, un conjunt de fascicles apareguts l'any del cinquantenari de l'inici de la contesa, editats com a suplement dominical del diari *El País*, ens podem adonar de les insuficiències existents en l'estudi de la cultura. El tema es balanceja entre un capítol dedicat a la vida quotidiana, d'Abella —autor de dos vo-

lums sobre la qüestió—, i un altre de Marichal sobre els intel·lectuals, dos capítols sense vinculació real o aparent i, alhora, sense vies intermèdies². Diverses síntesis han estat assajades sobre la cultura durant la Guerra Civil³, però s'assen-ten sobre apreciacions massa generals i sovint es centren en un concepte excessivament restringit de cultura. En el fons es percep una manca d'estudis parcials, temàtica-ment i geogràfica.

Pretenc, a continuació, presentar un d'aquests estudis parcials, inserit, però, en una reflexió més general sobre la cultura i la societat catalanes en el període de la República i, més concretament, de la Guerra Civil. El segon període constitueix una evolució circumstanciada del primer, sense ruptures brusques, a diferència del franquisme, en el nivell de la cultura. Catalunya, en tant que entitat prou diferenciada i desvinculada de la resta de l'Estat en els anys trenta⁴, és el marc de referència general de l'aspecte parcial a estudiar: l'activitat de la Biblioteca Popular d'Olot en els anys 1936-1939, fonamentalment desenvolupat a partir d'un material poc conegut i explorat—els diaris de les biblioteques—, però que forneix un amàs considerable d'informació, tal com es pot

comprovar en les monografies sobre les biblioteques de Sitges o de Vilafranca del Penedès⁵, posem per cas.

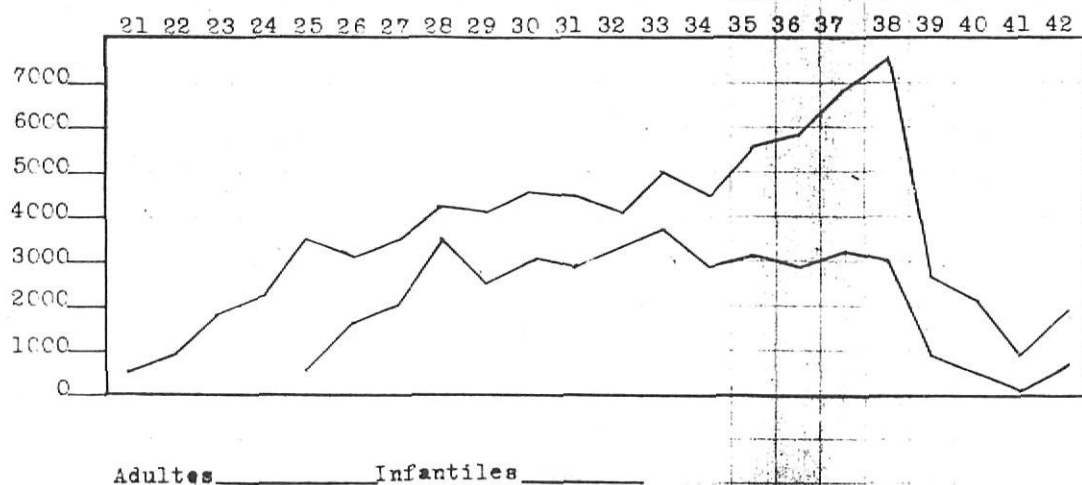
La Biblioteca Popular d'Olot

La posada en funcionament, l'any 1918, de la Biblioteca Popular d'Olot⁶ inicia un període d'existència paral·lela de dues biblioteques a la ciutat —la Popular i la Municipal—, clos a final de 1987 amb la integració de la Biblioteca Municipal d'Olot en la Biblioteca Popular, constituint la Biblioteca "Marià Vayreda" d'Olot, malgrat determinades resistències a la unió, resseguibles des dels anys vint. La Mancomunitat de Catalunya oferí a les localitats interessades la possibilitat d'instalar una biblioteca. Era l'any 1915. El projecte, orquestrat per Eugeni d'Ors, s'inscriví en les pautes noucentistes de construcció d'una societat catalana moderna i culta, governada i controlada per la burgesia nacionalista. La intel·lectualitat olotina inicià des d'aquell mateix any gestions per a la ubicació d'una de "popular" a la ciutat, al mateix temps que desenvolupava una campanya de conscienciació de la seva necessitat entre la població, que topà amb els recels dels sectors

tradicionalistes i l'Església, disposats a acceptar, en el millor dels casos, una biblioteca "degudament intervinguda". Els esforços culminaren el dia 22 de setembre de 1918, data de la inauguració de la Biblioteca Popular d'Olot, que coincidí amb la celebració del certamen jofloralesc d'aquell any, significativament presidit per la nova bibliotecària Dolors Hostench, deixeble d'Ors —vice-president dels Jocs i president l'any anterior—, la qual pronuncià un discurs titulat "Tres etapes de la feminitat en la història de Catalunya".

Entre el primer any i 1925 acudiren un total de 36.080 lectors a la Biblioteca, i foren llegits 58.904 llibres. Malgrat que gairebé no es conserven dades estadístiques de l'entitat fins el 1939, podem percebre les línies evolutives generals. Si observem les gràfiques elaborades per la bibliotecària Dolors Oliveras l'any 1943, que abasten l'etapa 1918-1942⁷, notem una tendència que s'ajusta a l'evolució del moment polític-social. Entre la creació i 1931-32, augmenten molt lentament tant els lectors del servei de préstec —inaugurat el 1919—, com els llibres llegits en el servei de préstec i els lectors de la sala de lectura, que es poden xifrar, el 1931, entre 7.000 i 8.000, entre

Gráfica de lectores del Servicio de Préstamo

Adultes _____ Infantiles _____

El año 1925 se empiezan a separar los infantiles de los adultos

Olot 23 Febrero 1943
La Bibliotecaria
Dolors Oliveras

LA RERAGUARDA

8.000 i 9.000 i entorn a 6.000, respectivament. Els llibres llegits a la sala de lectura, després d'una espectacular creixença entorn del 1921, descendeixen considerablement el 1922 i de fet no s'hi observa recuperació fins al 1932. El segon període definible es situa entre 1931-32 i 1938. En totes quatre gràfiques es percep un creixement important entre 1932 i 1935, i molt important a partir de 1935 i fins al 1938, moment en què la punta arriba a la seva màxima llargada, excepte, de nou, en els llibres llegits a la sala de lectura, que tenen la punta en el 1936. Els lectors del servei de préstec es poden calcular entre 8.000 i 9.000 el 1935 i entre 10.000 i 11.000 el 1938; els llibres llegits en el servei de préstec, entorn a 10.000 i entorn a 13.000, en les mateixes dates, igualment que els lectors de la sala de lectura, entorn a 9.000 i entre 10.000 i 11.000. La importància del creixement durant la II República i sobretot durant la Guerra Civil és ben visible, i és inexplicable sense apel·lar a un interès per la cultura i a una vitalitat cultural de què 1936 no és una ruptura sinó un esglaó més. Un augment atribuït a l'arribada de refugiats matisa el creixement, però no li resta transcendència, que podem percebre alhora en altres elements. A partir

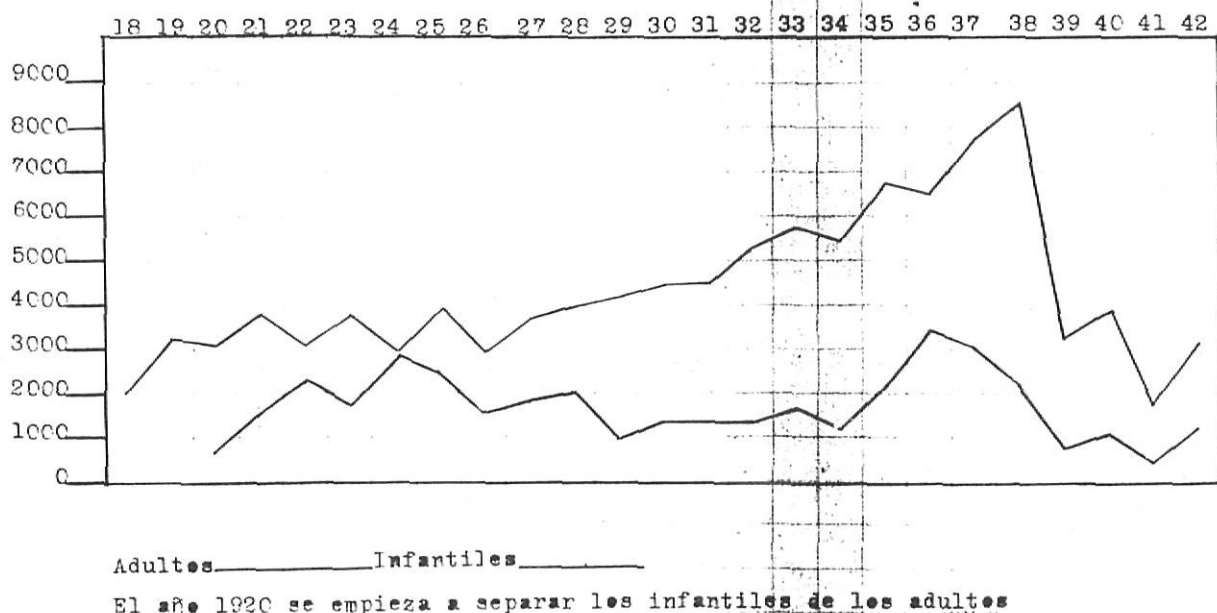
de 1939 s'inicia una espectacular davallada que toca fons el 1941 quan, per exemple, els lectors del servei de préstec es poden situar entorn del miler.

Des de la seva fundació s'organitzaren a redós de la biblioteca tot un seguit d'actes culturals, aprofitant la inauguració, el 1919, d'una sala de conferències. Aquesta fou emprada en els anys vint i sobretot en els trenta, en què s'iniciaren també les celebracions de la Festa del llibre. El 1936, amb aquest motiu, Manuel de Montoliu pronuncià una conferència titulada "La formació de la llengua literària a Catalunya", a la qual assistiren una cinquantena de persones, nombre qualificat per la bibliotecària com una "concurrència regular"⁸. A principi d'any l'ambient polític havia restat moviment a l'entitat, però "Passades les festes de Carnaval i l'exercitació política, s'anima el préstec", escriviren en el diari el dia 26 de febrer, pocs dies abans de la visita del president Companys a Olot, l'u de març, motiu pel qual la Biblioteca Popular tancà tot el dia.

Les circumstàncies climàtiques incidien directament en l'assistència de lectors a la biblioteca. Així, a partir de mitjan juny de 1936 el calor i el trencament de l'assiduitat dels estudiants marcaren un des-

cens en les estadístiques, agreujat el mes de juliol. El dia 9 el comentari de la bibliotecària era eloqüent: "Continua el préstec poc animat i la Sala no gaire concorreguda: fa molta calor i per venir els matins es sent massa i cap al tard la gent prefereix la fresca dels voltants a tancar-se en un edifici". A aquest fet s'afegí uns dies més tard la delicada situació política ("Préstec desanimat: les circumstàncies polítiques fan que vinguin pocs lectors" —anotà el 18 de juliol). Entre els dies 20 de juliol i 2 d'agost la biblioteca romangué tancada. Les setmanes següents es constata poc moviment, atribuïble ben segur a les circumstàncies del moment. No s'aturaren, però, les activitats. El dia 20 d'agost escriviren: "Es fa una gestió per veure de recuperar els llibres que tenien en préstec els convents i el Sr. Garganta ens promet interessar-se per fer mirar si se'n troba algun". Malgrat la nodrida concurrència de lectors —sobretot estudiants— del mes de setembre, la tònica de la resta de l'any continuà marcada per un cert desànim. No obstant això, si bé l'any 1935 havien utilitzat el préstec 728 persones (290 homes, 233 dones, 106 nens i 99 nenes), l'any següent ho havien fet trenta persones més (334 homes, 264 dones, 84

Gráfica de los lectores de la Sala de Lectura

Olot 23 Febrero 1943.
La Bibliotecaria
Dolores Llorens

Gràfica dels lectors de la sala de lectura (1918-1942).

nens i 76 nenes).

La Biblioteca en el bienni 1937-38

En els primers mesos de l'any 1937 s'invertí la tendència i s'intensificà l'afluència de públic a la biblioteca. Així, el dia 15 de març s'escriu: "Avui les continuades demandes tant de préstec com a la Sala no m'han deixat fer res més que atendre el públic. Es veu que l'haver tancat ahir tot el dia ha fet venir més gent que de costum". Era la bibliotecària Júlia Martinà qui feia l'anotació anterior. El dia 14 havia tancat a conseqüència de restar sola a la Biblioteca Popular, ja que Maria Font estava de baixa per maternitat. La notable concurrència de lectors, això no obstant, no era ocasional. El dia 24 del mateix mes "hi ha una gran afluència de públic a la Sala i també molt préstec, no ens deixen fer res en tota la tarda". El 3 d'abril, d'altra banda, "ve molt públic", el dia 8 "ve bastant públic i forces demandes", el 19 "ve molta gent i contínuament estic al préstec", i el 12 de maig "va venir molt préstec". El dia 21 d'abril, en concret, la "popular" s'omplí de noies que preparaven exàmens.

El 23 de maig, en canvi, "Ve molt poca gent perquè hi ha conferència al Teatre Municipal". L'interès de la població per les conferències s'evidencia en les organitzades a la mateixa biblioteca. El diumenge 20 de juny a les dotze del migdia el literat Ramon Vinyes parlà de "L'escriptor i la Revolució Russa" ⁹. Júlia Martinà escriu: "Ha tingut lloc la conferència del Sr. Vinyes, ha sigut un èxit, la Sala estava pleníssima de gent i la porta materialment invadida, 130 persones aproximadament. El públic ha marxat molt satisfet i han fet grans elogis tant del conferenciant com del tema que ha desenrotllat". Quatre dies més tard era el poeta Josep Lleonart el conferenciant, amb el tema "Vida de Clavé fins els dinou anys". Hi assistiren 120 persones, entre elles força autoritats. Amb tot, la xifra fou encara considerada baixa: "Ha plogut intensament el que ha restat una major afluència de públic". El 1937 s'organitza també la Festa del llibre a Olot, a la qual la bibliotecària donà suport tècnic. En aquest període s'amplià notòriament el fons de llibres: el 27 de maig, posem per cas, es reberen tres paquets de noves adquisicions, així com el 19

CONSELL MUNICIPAL D'OLOT
CONSELLERIA DE CULTURA

EXPOSICIÓN DEDICADA A LA
MEMORIA DEL MESTRE

JOSEP BERGA I BOIX

DIRECTOR QUE FOU DE L'ESCOLA
DE BELLES ARTS, EN EL CENTENARI
DE LA SEVA NAIIXENÇA
1837-1937

INVITACIÓ

SALA VAYREDA
I AL 15 NOVEMBRE 1937

El novembre de 1937 es va fer una exposició dedicada a Berga i Boix.

de maig i el 16 de juny (un paquet que "tots són premis d'enguany") i, el 18 de maig, un lector féu una donació d'un lot de llibres.

El dia 5 de juny visitaren la Biblioteca Popular els senyors Rubió i Subias, els quals donaren diverses instruccions ¹⁰. El 10 d'agost Subias repetí la visita per a tractar de la conveniència del trasllat de la biblioteca a un altre lloc més cèntric, de cara a evitar la competència de la Biblioteca Municipal, més ben ubicada. No en resultaren, però, modificacions de cap mena. Si bé la localització esdevingué un problema greu, ho foren també les baixes temperatures. A final de novembre de 1937, "La Biblioteca està desanimada. La baixa temperatura fa que els lectors habituals de la Sala no vinguin aquest any. (...) Si no podem tenir aviat l'lenya potser serà necessari canviar l'horari, ja que les hores de la tarda són una veritable tortura". I el 16 de desembre, "La Sala de lectura decau en públic, segurament deu ésser pel fred tan intens i estar a dintre la biblioteca a 0°. El préstec encara es manté". L'últim dia de l'any nevà i no va anar ningú a la biblioteca. Les bibliotecàries anotaren: "Fa molt fred i ens hem d'estar a la caldera per no glaçar-nos". Les lleves també contribuïren al descens de lectors a la darrera de 1937: "el jovent que ha marxat demanat per complir els deures militars fa més sensible la baixa de lectors a la Sala, ja que ells podríem dir eren els incondicionals que venien amb fred i sense ell, amb confort i sense calefacció". No obstant això, el préstec

TRENTA POESIES
PER A
RECITAR A L'ESCOLA

Proemi

*Els versos d'aquest recull poden servir: Per a recitar als diversos graus de la nostra escola. Per a mantenir una relació de continuïtat entre un grau i un altre. Per a formar un hàbit i una inicial cultura poètica. Per a exercitar-se en la correcta pronunciació i recitació. Per a crear una emoció literària. Per a impulsar els nostres més joves alumnes a la lectura corrent. I, finalment, perquè, amb aquest recull, els nens de la nostra escola tinguin a l'abast de la mà els versos dispersos en moltes publicacions que ens seria difícil de posseir. * Ultra la lectura i aprenentatge d'aquests versos, cada quinze dies en col·loquim als quaderns de classe i llavors, si encara no el sabem, l'acabem d'aprendre i en treiem el màxim rendiment educatiu.*

Publicacions del Grup Escolar «GERMANOR». - Plaça Clarà, OLOT

El Grup Escolar Germanor edità, durant la guerra, el llibre "Trenta poesies per a recitar a l'escola".

de 1937 superà encara el de l'any anterior: 765 persones (306 homes, 303 dones, 84 nens i 72 nenes).

Al problema de la manca de l'lenya s'afegiren a principi de 1938 les restriccions elèctriques. El 28 de gener, "Baixa el préstec degut a la suspensió de llum a la població: la biblioteca queda lluny i fosca. La gent sols vénen al matí i a primera hora de la tarda, ja que els pocs llums que hi ha, tres des del parc, no són suficients per trencar les tenebres. Aquest any és ben bé un any de guerra: a primers d'hivern la manca de l'lenya ens restà lectors, ara, la falta de llum al carrer determina que gran part de públic femení i nens deixin de concórrer la Biblioteca". L'hivern de 1937-38, però, encara deixà sentir la seva cruïra. El 16 de febrer, "Neva intensament. A la Biblioteca hi fa tant fred que hem d'estar-nos al costat de la caldera per refer-nos una mica". L'endemà, "Continua nevant. Mentre és clar vénen algunes persones a la tarda". Amb l'augment de les temperatures la situació tendí a normalitzar-se, sobretot el préstec. Així pogueren escriure el dia 22 que "com ahir el préstec és animat".

L'onze de març, "Venen molts lectors de la lleva del 40 a despedir-se de la Biblioteca i no ens deixen fer gaire res. Nosaltres sentim perdre'ls de moment ja que alguns vénen de quan eren infants". Les lleves restaren molt públic a la "popular". El 31 de març s'anotà que "Aquest mes són molts els lectors que han deixat de venir a la Biblioteca per haver estat mobilitzats en

les darreres llesves". La presència de forasters a la ciutat, però, possibilità que les estadístiques no solament es mantinguessin sinó que, àdhuc, milloressin. A més dels forasters ("carabiners i guàrdies, funcionaris i persones que han vingut d'altres llocs de Catalunya per considerar-se més segurs ací"), freqüentaven la Biblioteca els estudiants i, en general, les persones no incloses en la militarització. La biblioteca, a partir del mes de juny, inclogué un nou servei: el préstec d'obres als ferits dels hospitals. A final de juny s'observà de nou molt moviment a la biblioteca, matisat la segona quinzena de juliol i l'agost per raó de les altes temperatures, i reprès la resta de l'any 1938. Així, per exemple, el 5 de desembre "No és possible fer res per haver-hi moltes consultes tant a la Sala com en préstec". En la tercera desena del mes es reprerduïren les escenes de fred: "El fred no ens deixa fer res (estem a -2° a la Biblioteca", escriuiren el dia 26. El 10 de gener s'anotaren les estadístiques de préstec de l'any anterior: 340 homes, 347 dones, 72 nens i 115 nenes, és a dir, un total de 874 persones, xifra que supera en més d'un centenar la de 1937. Alguns dies de gener encara hi hagué molt préstec. El 25, "Ve el Conseller de Cultura a mirar si pot ficar uns llibres a la Biblioteca. Olot sembla un formigueig de gent, quasi no ha vingut ningú a la Biblioteca". El públic disminuï considerablement des d'aquest dia fins a la vigília de l'entrada de les tropes franquistes a la ciutat. El dia 6 de febrer, doncs, "Ve molt poc públic degut a la nerviositat de la població, ho aprofitem per arreglar el jardí".

Cultura i societat en els anys trenta

La nodrida assistència de lectors, tant a la sala com sobretot en el servei de préstec, a la Biblioteca Popular d'Olot i a d'altres biblioteques en els anys de la II República i de la Guerra Civil ha d'ésser entesa en un marc més ampli: el de l'ambient cultural del moment. En els anys trenta es produí una difusió i popularització de la cultura, a diversos nivells. L'ensenyament fou, en aquest sentit, un element prioritari per a la labor que s'imposà el nou règim republicà. Josep Desumbila ha pogut escriure que les escoles "...eren, indubtablement, el nen mimat del nou règim"¹¹. La idea de generalització de l'educació rebé

un impuls, encara, el 1936, a redós del moviment revolucionari. L'organisme encarregat de fer realitat l'intent de posar la cultura a l'abast i al servei del poble fou el Consell de l'Escola Nova Unificada, creat el juliol de 1936¹². Joaquim Guillén, de la CNT, és nomenat el 24 d'agost membre de Control de l'Entitat a Olot. Una agrupació activa durant la guerra a la ciutat fou el grup escolar Germanor, ubicat a les Escoles Pies, que edità a partir de novembre de 1936 la publicació *Germanor*, elaborada en bona part per l'alumnat, però que en alguna ocasió imprimí materials per a ús a l'escola, com les *Trenta poesies per a recitar a l'escola*. Tot amb tot, la tasca educativa no passà necessàriament pels recintes escolars, sinó que s'establí una mica arreu i trobà suport mitjançant les conferències, les exposicions o els espectacles. Del dia primer al 15 de novembre de 1937, per exemple, la conselleria de Cultura del Consell Municipal d'Olot organitzà una exposició a la Sala Vayreda, dedicada a Josep Berga i Boix. O bé, seguint Marrast, podem afirmar que les activitats teatrals durant la guerra foren molt nombroses, malgrat no reeixir en moltes ocasions en el tomb revolucionari¹³. Maria Campillo afirma, molt encertadament, que "...la vitalitat de la cultura catalana durant aquest període es palesa en la sèrie d'activitats que segueixen funcionant o que es es formen de nou i que interessen sectors molt amplis de la població..."¹⁴.

Si per una banda hi hagué una relativament reeixida socialització de la cultura, de l'altra no minvaren les manifestacions culturals a un altre nivell que, de forma massa imprecisa, podem anomenar alta cultura. Els anys trenta foren una època daurada per al periodisme català. A Ripoll, posem per cas, el 1933 aparegueren 7 publicacions, 8 l'any següent, 7 el 1935, 9 el 1936, 3 el 1937, cap el 1938, una els anys 1939 i 1940, la *Hoja Parroquial de Santa Maria de Ripoll*, a la qual entre 1941 i 1946 s'afegí el suplement *Cruzada*¹⁵. L'esclat de la guerra i el procés revolucionari imposaren en el camp de la premsa un viratge radical, d'acord amb les circumstàncies. A Olot desaparegueren el 1936 el setmanari catòlic *El Deber* que es publicava des de 1897, *La Tradició Catalana*, *La Ciutat d'Olot*, òrgan del Casal Català, i *Esquerra*, d'*Esquerra Republicana*, i aparegué una premsa de combat,

de què *Camarada* del POUM era la mostra més palpable¹⁶. Quant a l'edició de llibres, el 1937 s'editaren a Olot *L'evolució social a Olot* de Gil Vidal i Forga i *Preterits Olotins* de Joaquim Danés i Torras, i d'aquest darrer, el 1938, a Barcelona, *Epigrafià domèstica i rural*¹⁷. La persistència de manifestacions artístiques i de tertúlies literàries en els anys de la Guerra¹⁸, encaixen perfectament en el ràpid i incomplet recorregut que hem traçat en els dos darrers paràgrafs. L'estudi de la cultura durant la II República i fonamentalment durant la Guerra Civil és en bona part encara per elaborar, però permet a hores d'ara d'entreveure unes línies evolutives. 1936 suposà un viratge, 1939 una ruptura. La normalització i difusió cultural empresa en els anys trenta sofrí l'impacte de l'esclat bèl·lic, però malgrat les dificultats persistí i en alguns aspectes s'aprofundí; en d'altres, però, mermà. El franquisme fou per a la cultura catalana, i en general per a la cultura, una interrupció violenta.

La repressió cultural

"A las 10 de la mañana es liberada la Ciudad —escriu la bibliotecària el dia 7 de febrer de 1939—, por el victorioso Ejército de nuestro Caudillo el Generalísimo Franco, y desde ese momento flamea orgullosa en el mástil de la Biblioteca la gloriosa bandera de España; a la tarde hacemos ambas compañeras la presentación a las autoridades Militar y Civil, que nos ordenaron quede aquella abierta al público y nosotros en nuestro puesto de trabajo". Del dia 25 de febrer al 2 de març i del 16 al 21 de març la biblioteca romangué tancada, igualment com nombrosos dies per a commemorar esdeveniments (el 8 i 14 de febrer "fiesta local", el 28 de març la presa de Madrid, el 29 i 30 "la terminación de la guerra con el triunfo nacional", el 19 d'abril "Fiesta Nacional", igualment com el 2 de maig, i del 18 al 21 de maig amb motiu de les "*Fiestas de la Victoria*". La llista és llarguíssima. Ben aviat s'adoptaren mesures repressives, que podem resumir en tres apartats:

a) depuració de les bibliotecàries. La directora, Maria Font, fou sancionada amb "*la separación del servicio, con inhabilitación para solicitar empleo en el territorio de Cataluña*" (11-I-1940), i a l'auxiliar Júlia Martinà se la traslladà a Bar-

celona com a bibliotecària de l'Escola del Treball, a principi de 1942.

b) depuració de llibres. El dia 22 de maig, "Se recibe comunicado de la Excm. Diputación nombrando las personas que han de formar parte de la Comisión depuradora de libros y textos.", i el 4 de juliol, per exemple, "Se separaron algunas obras de la Sala". A partir del dia primer d'agost s'inicià una revisió general dels llibres de la Biblioteca Popular. EL nou rector de la ciutat, Mn. Butiñá, fou informat puntualment de la depuració, per a poder-la supervisar. A Olot, com en molts indrets, foren expoliades moltes biblioteques, d'entitats o parti-

culars, i els llibres foren cremats o destruïts. Ramon Grabolosa esmenta els trasllats de llibres a les trinxadores de paper de Sant Joan les Fonts; la biblioteca del Centre Obrer fou llançada al riu Fluvià¹⁹; i c) dificultar el préstec de llibres. D'una banda es reduïren les obres consultables, i de l'altra, a partir del primer de març de 1940 es féu pagar pel préstec de llibres: 0,15 pesetes als adults i 0,10 pessetes als nens, per una setmana, i, des del 15 d'abril, 0,25 i 0,10, respectivament.

El nou règim tallà de soca-rel l'ambient i el desenvolupament cultural anterior. La cultura, i sobretot la cultura en llibertat, s'havien con-

vertit en un enemic incòmode. El franquisme permeté algunes activitats, d'estricta alta cultura, desvinculades de la major part de la població. Fou, culturalment, com remarca Ferrà-Ponç²⁰, una reacció. No existí, possiblement, un projecte cultural franquista, però sí alguns projectes culturals restringits per persones adherides al nou règim. En tot cas, com escriu Pierre Vilar: "La feblesa de creativitat cultural seria sempre una característica del franquisme"²¹.

Jordi Canal i Morell és llicenciat en història.

NOTES

- Pagès, Pelai, "La Guerra Civil Espanyola, cinquanta anys després. Assaig d'aproximació bibliogràfica", a *Afers. Fulls de recerca i pensament*, núm. 3, vol. II, 1986, p. 29 i ss. Jordi Pujula ("Bibliografia de la Guerra Civil a Olot", a *Vitrina*, núm. 2, primavera 1987, p. 92) afirma, centrant-se en la comarca d'Olot, que "...les llacunes bibliogràfiques sobre aspectes concrets de la guerra (Comitè de Milícies, morts al front, demografia, cultura, vida quotidiana, etc.) són evidents".
- La Guerra de España, 1936-1939*, Madrid, 1986. Vegeu-ne una crítica interessant a Nicolàs, M.E., García, Pedro, López, Immaculada, Melgarejo, Joaquín, Sánchez, Rosario, "La historiografía de la reconciliación": la guerra d'Espanya de *El País*", a *L'Avenç*, núm. 104, abril 1987, pp. 63-67. En el terreny de la cultura, i no pas en altres aspectes, és més exhaustiu el volum editat per *La Vanguardia*, *Catalunya en la Guerra Civil española*, Barcelona, 1986. Les dues obres de Rafael Abella són *La vida cotidiana durante la guerra civil. España republicana*, Barcelona, 1976, i *La vida cotidiana durante la guerra civil. España Nacional*, Barcelona, 1978.
- És necessari esmentar el treball de Juan Carlos Mainer, "Cultura 1923-1939", en el volum IX de la *Historia de España* d'editorial Labor, Barcelona, 1981, i també el de Manuel Tuñón de Lara, "Cultura y culturas. Ideologías y actitudes mentales", a *La Guerra Civil española 50 años después*, Barcelona, 1985. Una obra molt documentada com és la d'Hipólito Escolar, *La cultura durante la guerra civil*, Madrid, 1987, es veu en part frustrada per la manca d'aparat crític.
- Ucelay da Cal, Enric, *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*, Barcelona, 1982.
- Jou i Andreu, David, *La Biblioteca Popular a Sitges. 50 anys de la Biblioteca Santiago Rusiñol, 1936-1986*, Sitges, 1986, i Güell i Barceló, Manel, *La Biblioteca Popular Torras i Bages (1934-1984)*, Vilafranca del Penedès, 1985.
- Sobre els inicis de la Biblioteca Popular d'Olot es pot consultar el recull bibliogràfic de Balanzó, Concepció de, *Les Biblioteques Populares de la Generalitat de Catalunya. Notes bibliogràfiques per a llur història*, Barcelona, 1935, pp. 110-125; també Rius, Lluís, "La creació de la Biblioteca Popular olotina", a *L'Olotí*, núm. 370, 16 octubre 1986, p. 19, i del mateix autor, "Auge i declivi del Certamen olotí (1909-1921)", a Casacuberta, Mar-

- garida i Rius, Lluís, *Els Jocs Florals d'Olot (1890-1921)*, Olot, 1988, pp. 93-94 i p. 96, i Herp, Maria Pilar, "La nostra casa del saber (Our house of knowledge)", a *Revista d'Olot*, núm. 1, gener 1926, p. 17. Per al període 1918-1940 són interessants els pocs objectius comentaris de Joaquim Danés, *Història d'Olot* part no publicada, B.M.V.O., carpeta 9, 6ª part, cap. III, ff. 4771-4782. Per últim, s'ha d'esmentar l'article de M. Carme Verdagué, "La Biblioteca Popular", a *Pyrene*, núm. 14, maig 1950, pp. 441-443, i de la mateixa autora, *Bodas de Oro de la Biblioteca Popular de Olot, 1918-1968*, Olot, 1969. Sobre biblioteques, en general, a l'Estat espanyol, es poden consultar Millares Carlo, Agustín, *Introducción a la historia del libro y de las bibliotecas*, Madrid, 1971, i Escolar, Hipólito, *Historia de las bibliotecas*, Madrid, 1987.
- B.M.V.O., *Biblioteca Popular de Olot. Memoria presentada por su bibliotecaria*, 23 febrer 1943.
- Les referències que farem a partir d'ara a actes i desenvolupament de l'activitat de la Biblioteca Popular d'Olot són extretes dels diaris conservats a la B.M.V.O., *Dietari, 11-VII-1933 a 9-X-1936*, *Diario, 10-X-1936 - 6-II-1939* i *Diario, 1939-1946*. La conferència de Montoliu i altres actes que ressenyarem més endavant invaliden totalment l'asseveració de Verdagué (*Bodas de Oro...*, p. 10) sobre la inexistència d'actes culturals a la Biblioteca entre 1935 i 1944.
- Elies i Busqueta, Pere, *Un literat de gran volada. Ramon Vinyes i Cluet (1882-1952)*, Barcelona, 1972, pp. 156-157.
- Sobre Jordi Rubió vegeu Bohigas, Pere, "Una etapa de l'Escola de Bibliotecàries", a *Serra d'Or*, núm. 4, 15 abril 1967, pp. 41-43.
- Desumbila, Josep, *L'ombra del núvol. Temps de República*, Barcelona, 1976, p. 37. Per Olot, vegeu Planagumà, Antoni, "Els dols en l'exili: Ara, Bernardí Lite i Esteban", a *L'Olotí*, núm. 351, 8 maig 1986, p. 8.
- Cornellà, Pere, "L'obra social, econòmica i cultural de la Generalitat de Catalunya durant la Guerra Civil (1936-1939)", a *Sobre què*, Jaume, dir., *Història de Catalunya*, vol. XII, Bilbao, 1982, pp. 533-552; Alted Vigil, Alicia, *Política del Nuevo Estado sobre el patrimonio cultural y la educación durante la guerra civil española*, Madrid, 1984.
- Marrast, Robert, *El teatre durant la Guerra Civil espanyola. Assaig d'història i documents*, Barcelona, 1978; Fonalleras, Josep M., "Aproximació a la història del Teatre

- 1769-1939", a *Història del Teatre Municipal de Girona, 1769-1985*, Girona, 1985, pp. 151-158, i "El teatre a Girona (1936-1939)", a *La Guerra Civil a les comarques gironines (1936-1939)*, Girona, 1986, pp. 341-352, i Clavijo, Juli, "Cinema i teatre", a *La Guerra Civil a Olot*, Olot, 1986.
- Campillo, Maria, "Pròleg", a *Contes de Guerra i Revolució (1936-1939)*, vol. I, Barcelona, 1982, p. 13.
- Palomera, Mª Mercè, *Cent anys de premsa a Ripoll (1881-1980)*, Barcelona, 1982. Lluís Costa (*Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*, Girona, 1986, p. 225) escriu que "Amb la proclamació de la IIª República, la premsa adquireix la seva màxima expressió. El canvi respecte a la Dictadura de Primo de Rivera, no és sols quantitatiu, —es publiquen més periòdics—, sinó —i sobretot— qualitatiu".
- Casacuberta, Margarida, "La premsa", a *La Guerra Civil a Olot*, Olot, 1986; Clavijo, Juli, "La Ciutat d'Olot", a *L'Olotí*, núm. 400, 21 maig 1987, especial "La premsa a Olot", p. 7; Cornellà, Pere, "La premsa gironina en el context de la guerra", a *Revista de Girona*, núm. 116, maig-juny 1986, pp. 38-43.
- Vidal i Forga, Gil, *L'evolució social a Olot*, Olot, 1937; Danés i Torras, Joaquim, *Pretèrits olotins*, Olot, 1937, i *Epigrafià domèstica i rural*, Barcelona, 1938. Sobre Danés vegeu Canal i Morell, Jordi, "Joaquim Danés i Torras, estudiós de la història d'Olot", a *L'Olotí*, núm. 453, 30 juny 1988, pp. 13-14. Hipólito Escolar (*La cultura...*, p. 171) oblida l'obra de Vidal.
- L'Escola Superior de Paisatge. Generalitat de Catalunya. Olot, 1934-1939*, Olot, 1986; Bohigas, Oriol, "Un àlbum de autògrafs", a suplement dominical de *La Vanguardia*, 11 desembre 1983.
- Per a veure una altra depuració de llibres en una biblioteca, es pot consultar Cassassas i Ymbert, Jordi, *L'Ateneu Barcelonès. Dels seus orígens als nostres dies*, Barcelona, 1986, pp. 141-142. L'afirmació de Ramon Grabolosa a *Olot, en les arts i en les lletres*, Barcelona, 1974, p. 323. La informació sobre la biblioteca del Centre Obrer la dec a Jordi Pujula.
- Ferrà-Ponç, Damià, "Cultura i política a Mallorca (II). Art i literatura durant la guerra civil (1936-1939)", a *Randa*, núm. 3, 1976, p. 71.
- Vilar, Pierre, *La Guerra Civil espanyola*, Barcelona, 1986, p. 126 (ed. or., *La Guerre d'Espagne*, Paris, 1986).